

Asia: D6L56D3-22

Kansallinen raportti - YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisen määräaikaistarkastelun (UPR) neljäs tarkastelukierros

Lausunnonantajan lausunto

1. Miten edellisen UPR-tarkastelun suositusten täytäntöönpano on onnistunut ja mitä täytäntöönpanotoimia olisi hyvä raportissa tuoda esille?

Suomessa on pääasiassa onnistuttu hyvin haastavissa olosuhteissa raportin suositusten täytäntöönpanossa. Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry ja Eläkeläiset ry (myöhempänä järjestöt) haluavat kuitenkin huomauttaa tietyistä asioista, joiden toteutumisessa Suomella on edelleen työ kesken.

YK:n raportissa on huomautettu Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry:n vuonna 2016 julkaisemasta kyselytutkimuksesta, jonka perusteella suomalaisten ikääntyneiden suurimpia huolia ovat taloudellisiin asioihin ja palveluihin liittyviä: matalat eläkkeet, yksinäisyys sekä heikko sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuus. EETU ry, jonka jäseniä järjestöt ovat, on tuottanut saman, Huomisen kynnyksellä-nimisen kyselytutkimuksen uudelleen vuonna 2019

.

Huomisen kynnyksellä 2019-kyselytutkimuksesta selviää, että eläkkeiden pienuus, yksinäisyys, hoivapalvelujen heikko laatu ja saavutettavuus ovat olleet Suomen eläkeläisten merkittävänä huolenaiheina myös kolme vuotta myöhemmin. Tästä päätellen Suomessa ei ole tehty mittavaa työtä eläkeläisten huolien lievittämiseksi.

Haluamme korostaa, että kaikille suomalaiselle on taattava turvallinen ja arvokas vanhuus. Suomalaisten on voitava luottaa siihen, että ikäihmisten hoivapalvelut vastaavat yksilöllisiä tarpeita, ovat laadukkaita ja että voimavarat ovat riittävät. Samalla tulee maassamme ehdottomasti lisätä myös kotipalveluiden voimavaroja. Tarvitsemme kotihoitoon lisää tekeviä käsiä. Kotihoidon lisäksi useat ikääntyneet tarvitsevat myös erilaisia tukipalveluita, jotka kasvattavat maksutaakkaa. Hyvän arjen toteutuminen edellyttää sitä, että kotona asumista tuetaan monipuolisin toimenpitein ja että asumisen ja palveluasumisen eri muotoja kehitetään edelleen iäkkäiden yksilöllisistä tarpeista käsin.

Suomessa on parannettu pienituloisimpien eläkeläisten asemaa Kelan maksamien eläkkeiden tasokorotuksella tammikuussa 2020. Järjestöissä olemme nähneet tämän erityisen positiivisena kehityksenä, mutta haluamme myös korostaa eläkejärjestelmän kaksijakoisuuden vaikutusta tämän toimenpiteen riittämättömyyteen. Kelan maksamia eläkkeitä voidaan korottaa poliittisella taloudellisella päätöksellä, mutta tämä koskee vain nimenomaan Kelan eläkkeitä. Työeläkejärjestelmämme osalta päätökset tehdään valtaosin työmarkkinajärjestöjen ja valtion kesken ns. kolmikannassa.

Nykyisen hallituksen hallitusohjelmaan on kirjattu alle 1400 euron työeläkkeiden korotus sadalla eurolla, joka olisi tarkoitus toteuttaa korottamatta nykyisiä eläkemaksuja. Kyseisestä tavoitteesta ei ole kuulunut järjestökentälle juuri mitään muuta kuin että työmarkkinajärjestöt sitä vastustavat. Oletammekin, että tämä hallitusohjelmakirjaus ei toteudu ainakaan enää tällä eduskuntavaalikaudella.

Eläkkeensaajien toimeentuloa käsiteltäessä tulisi huomioida nykyistä paremmin eläkeläisköyhyys ja siihen vaikuttavat tekijät. Suomeen tulee laatia eläkeläisköyhyyden poistamiseen tähtäävä ohjelma: Ohjelmassa pienituloisten eläkeläisten asemaa on tarkasteltavana kokonaisuutena ja haettava aidosti vaikuttavia toimia

heidän tilanteensa parantamiseksi. Merkittävässä osassa eläkeläisten toimeentulon kannalta ovat myös palvelut, niiden saatavuus ja saavutettavuus sekä hinta- ja maksutaso. Eläkeläisten toimeentuloon eivät vaikuta vain maksettava eläke, vaan etenkin mihin ko. eläke kuluu.

Yhtenä konkreettisenä seikkana eläkkeensaajien toimeentulossa ja eläkeläisköyhyydessä tulee nähdä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannukset yksilölle. Nykyinen hallitus on toteuttanut palveluiden käyttäjän kannalta pääasiassa hyvän maksulain uudistuksen, mutta asiaa ei tule jättää tähän. Asiakasmaksujen, reseptilääkkeiden ja palveluiden matkakulujen maksukatot tulee yhdistää ja uuden katon taso tulee vakauttaa mielestämme maksettavan täyden takuueläkkeen tasolle. Suomessa tulee pyrkiä aidommin maksuttomaan sosiaali- ja terveydenhuoltoon.

EETU ry teettää uuden Huomisen kynnyksellä-tutkimuksen vuonna 2022.

2. Mitkä ovat sellaisia yleisempiä ihmisoikeuksiin liittyviä teemoja, joissa Suomi on onnistunut tai jotka kaipaavat lisähuomiota?

Suomi on koko muun maailman tavoin joutunut yli kaksi vuotta kamppailemaan herkästi tarttuvan taudin torjumisessa. Epidemian alkaessa Suomessa keväällä 2020 rajoitustoimet kohdistettiin merkittävästi ikääntyneeseen väestöön, etenkin hoivalaitoksissa asuviin. Järjestöt ymmärtävät joidenkin rajoitustoimien tarpeellisuuden sekä iän olevan riskitekijä kyseisen taudin suhteen, mutta

haluamme myös nostaa esille rajoitustoimien selkeän negatiivisen vaikutuksen ikääntyneiden hyvinvointiin.

Liian monella on sairauksia jäänyt hoitamatta ja liikunnan vähentymisen johdosta mm. lihasvoimat hupenneet. Osalle on vaikeaa lähteä harrastuksiin nytkään, vaikka rajoitukset on poistettu ja liikuntamahdollisuuksia tarjoavat paikat sekä järjestöjen toiminnot ovat taas käynnissä. Soste ry:n keväällä 2021 julkaisemassa Sosiaalibarometrissä oli selvitetty, että suurin osa ikääntyneiden kanssa työskennelleistä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista arvioi eristäytymisen ja sosiaalisten kontaktien puutteen näkyneen ikääntyneiden arjessa. Tämä näkyi myös heikentyneenä pääsynä palveluiden pariin ja asioinnin haasteina.

Suomessa on tarpeen edistää ikääntyneiden oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumista ja panostaa tähän, jotta korona-aikana kasvatettu hyvinvointivelka saadaan kuitattua nopeasti.

Digitalisaation yhä lisääntyessä maassamme uhkaa valtava määrä ikääntyneitä jäädä kehityksen kelkasta ulos kokonaan. Ikääntyneille tulee turvata digipalveluiden neuvonta, ohjaus ja tuki. Vastuu tästä on oltava julkisella vallalla. Järjestöjen vapaaehtoiset eivät voi olla yksin vastuussa verkkopalveluiden ja niissä tarvittavien välineiden opastamisessa. Niille, joilla ei ole mahdollista käyttää digitalisaation tuomia mahdollisuuksia, on taattava mahdollisuus kasvokkain tapahtuvaan asiointiin.

Lisähuomiota maassamme tulee kiinnittää omaishoitajien asemaan. He tekevät äärettömän tärkeää työtä ja säästävät valtavia summia yhteiskunnalle koska omaishoidettava ei kuormita terveydenhoitojärjestelmäämme. Investointi omaishoittoon siis kannattaa ja se tuottaa merkittäviä säästöjä yhteiskunnallemme. Olisi tärkeää saada mm. omaishoitolaisten yhdenmukainen toimeenpano kaikilla hyvinvointialueilla. Tärkeää työtä tekevien omaishoitajien työ tulee mahdollistaa erilaisissa elämäntilanteissa ja turvata heidän jaksamisensa tarvittavilla palveluilla, riittävillä palkkiolla ja vapailla. Käytänteet on saatava yhdenmukaiseksi koko maassa.

Väestön ikääntyminen lisää esteettömien asuntojen kysyntää maassamme. Sitä ja korjausrakentamista onkin edistettävä huomattavasti tulevaisuudessa. Vuoteen 2030 mennessä tarvitaan arviolta noin miljoona esteetöntä ja turvallista asuntoa. Asumiseen tulee vastata ikääntyneiden yksilöllisiä tarpeita kunnioittaen ja heille tulee tarjota esteettömiä ja kohtuuhintaisia asumismuotoja. Erityisenä kohderyhmänä tulee olla pienituloiset vuokralla asuvat eläkkeensaajat, joilla ei ole varallisuutta. Ikäihmisten kotien ja palveluasumisen muutos- ja korjaustarvetta korostaa myös ilmaston lämpenemisen tuoma jäähdytystarve vihreä siirtymä ja Venäjä-riippuvuudesta irtautuminen.

Asuntotuotannossa tulee kehittää myös sellaista asumista, jossa kaikenikäiset ihmiset voivat asua yhdessä ja auttaa toisiaan, koska yhä useampi ikääntynyt asuu tulevaisuudessa yksin.

Korjausrakentamista on myös tuettava jatkuvasti, jotta nykyinen asuntokanta on jatkossakin sopiva mahdollisimman monelle. Koko ajan nousevat asumiskustannukset ovat suuri ongelma. Järkevällä asuntopolitiikalla ja kaavoituksella on löydettävä kestäviä ratkaisuja jatkuvasti nouseviin kustannuksiin. Kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen puute ei ole yksin suurten kaupunkikeskusten ongelma.

Vieraskielisten osuuden kasvu ikääntyneiden joukossa kasvaa ja siihen on varauduttava palveluissa valtakunnallisten viranomaisten toiminnassa, sekä kunnissa ja hyvinvointialueilla.

3. Vapaamuotoiset kommentit (esimerkiksi raporttiluonnoksesta)

Ulkoministeriön raporttiluonnoksessa ikääntyneiden asiaa ei juurikaan ole mainittu. Vaikka Suomessa on hallitusohjelman mukaisesti laadittu toimenpidekokonaisuutena esimerkiksi uusi ikäohjelma, koemme silti järjestöissä, että raporttiluonnoksessa tulisi mainita kattavammin ikääntyneiden oikeuksien toteutumisesta.

Positiivisena asiana mainitaan Suomen institutionaalisen kehityksen laajentuneen mm. vanhusasiavaltuutetun myötä. Järjestöt ovat myös puoltaneet ko. viran perustamista ja kiittää asian hoitamisesta, mutta haluamme myös korostaa viran olevan erittäin uusi. Sen konkreettisia tai edes abstrakteja vaikutuksia ikääntyneiden oikeuksien toteutumisessa on vielä liian aikaista arvioida. Tulemme järjestöissä tekemään yhteistyötä vanhusasiavaltuutetun kanssa ja myös ehdottamaan tarpeen tullen kehityskohteita tämän työille.

Vanhusasiavaltuutetun lisäksi tarvitsemme Suomeen ikääntyneiden arjen tuntevat alueelliset vanhusasiavaltuutetut jokaiselle hyvinvointialueelle. Alueellisten valtuutettujen tehtävänä olisi hyvinvointialueidensa ikääntyneen väestön terveyden ja hyvinvoinnin edistämistoimenpiteiden ja palvelujen saatavuuden seuranta, laadun valvonta sekä niistä raportointi. Tehtäviin kuuluisi myös ikääntyneen väestön neuvonta ja ohjaaminen palvelujen äärelle. Alueellinen vanhusasiavaltuutettu toimisi tiiviissä yhteistyössä valtakunnallisen vanhusasiavaltuutetun, alueensa vanhusneuvostojen sekä alueellaan toimivien ikäihmisiä edustavien järjestöjen kanssa.

Kivinen Eero
Eläkkeensaajien Keskusliitto EKL ry